

BUITEN

26^E JAARGANG N^O. 46

ZATERDAG 12 NOVEMBER 1932

PONTRESINA IN HET ROSEGDAL

<i>Redactie: Mr. P. J. A. BOOT</i>	INHOUD
PONTRESINA IN HET ROSEG-DAL (ILL.)	BLZ. 541
„Jo-Jo's" GESCHIEDENIS, DOOR A. W. FRANCKEN	BLZ. 542—543
WAAR DE WAARSCHIJNLIJKHEIDSLEER FAALT, DOOR S.	BLZ. 543
DE VELUWE IN VOGELVLUCHT (GEÏLL.), (SLOT), DOOR JAC. GAZENBEEK	BLZ. 544—546
ONTVANGEN BOEKEN	BLZ. 546
LANGS MAAS EN LESSE (DE LEEUW, NAPOLEON EN HET ROS BAYARD), (GEÏLL.), DOOR NINA J. DIJKSTRA	BLZ. 546—547
EEN GROOTBLOEMIGE WINTERACONIET (GEÏLL.), DOOR L. SPRUIT	BLZ. 547
MIJN VRIENDEN, DE WOLVEN (GEÏLL.), DOOR DOUGLAS S. SPENS STEUART B. SC., F.G.S., F.Z.S.	BLZ. 548—551
UIT DE WERELD DER ORCHIDEEËN (GEÏLL.), (IV), DOOR A. J. VAN LAREN	BLZ. 551—552
<i>Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar Rokin 74-76, Amsterdam. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.</i>	
<i>Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.</i>	

„Jo-Jo's" geschiedenis

DOOR A. W. FRANCKEN

TERWIJL ik deze regelen neerschrijf, heerscht er onder Neerland's jeugd een ware epidemie. — Schrik niet, o lezer, het is er goddank een van uiterst zachtzinnigen aard! Edoch, een epidemie is en blijft het! Of schoon . . . dat „blijft" is wel een weinig te sterk uitgedrukt, want ik durf te beweren, dat het met het spelen met de grappige „jo-jo's", waardoor zelfs de bijna onbegrijpelijke regemaat, waarmee de gewone „kinder-buiten-spelen" op hun bepaalde jaarlijksche tijdstippen plegen te beginnen en te eindigen — op 't oogenblik is het de officieele „tollen-tijd" —, eenigszins in 't gedrang dreigt te komen, misschien reeds over enkele weken op slag uit, finaal uit zal zijn! Volgens een berichtje in „Het Vaderland" van Woensdag 28 September, waren er tot op dien datum in ons land reeds 260.000 exemplaren van die, door een behendige beweging „tegen een touwtje op-rollende stellen houten schijfjes" verkocht en dacht men er in 't geheel vier millioen paar van te kunnen plaatsen, alzoo, eindelijk dan toch eens een industrie zonder „malaise"! Ieder kent ze bij 't in zee gaan van dit artikel dus wel, dat staat vast, maar, dat dit eenvoudige stukje speelgoed op een meer dan alledaagsche geschiedenis kan bogen, is wellicht menigeen niet zoo bekend. Hier moge derhalve een kort relaas er van volgen:

„Jo-jo" is een verbastering — wellicht door den huidige Amerikaanschen fabrikant gelanceerd? — van den oorspronkelijken Franschen naam „joujou" (speelgoed). Naar men vertelt, ontstond deze in den jare 1790 op de volgende wijze: Zekere Fransche avonturier, Lemarque geheeten, had tijdens een kort verblijf in Engelsch-Indië aan het hof van den nabob Peradschah Daula diens dochter met dergelijke houten schijfjes zien spelen, 't geen zij wel voornamelijk scheen te doen om, quasi kinderlijk verheugd, maar veeleer uit coquetterie, een ieder haar fraai-gevormd handje te kunnen laten zien. In het vaderland teruggekeerd, vervaardigde Lemarque, als „onvervalscht Parijzenaar" natuurlijk van alle markten thuis, een groot aantal van die aardige dingen en bood ze op de boulevards der Fransche hoofdstad voor een halven franc te koop aan, daarbij niet nalatende, bij wijze van lokmiddel te vertellen, wat met het zich bezighouden met dat speelgoed de eigenlijke beweegreden der Oostersche prinses was geweest! — Een artikel, dienende om mooie handen goed te doen uitkomen, dat was eerst iets voor de Parijzenaars, om van de schoone „Parisiennes" nog niet eens te spreken!! Geen wonder dus, dat de handige houtsnijder spoedig „uitverkocht" geraakte en wederom gezwind aan den arbeid toog. Tijdens

het verkoopen van de tweede collectie, wat al even vlot als de eerste maal van stapel liep, vroeg iemand naar den naam van de zoo wonderlijk naar boven rollende houten schijfjes. Ja . . . een naam . . . dáárover had Lemarque zelfs nog geen oogenblik gedacht! „La dénomination de ce joujou?" — zei hij peinzend voor zich uit ziende. „Ah! — *joujou*, est-ce-que ça?! — hernam de koper en . . . het artikel bezat en behield die benaming!

Joujou kwam in de mode! Lemarque kon aldra het „bedrijf" niet meer alleen af en nam voor den verkoop in straten en op pleinen eenige employé's in dienst. Héél Parijs wandelde en reed binnen enkele weken met „een houtje aan een touwtje" in de hand, héél Parijs dacht en sprak naar alle waarschijnlijkheid over niets anders meer dan over joujou's en nog eens joujou's! Zelfs Danton en eenige andere voor mannen der Fransche Revolutie schijnen aan die rage te hebben meegedaan! Poëten bezongen het speelgoed; goud- en zilversmeden vervaardigden weldra de kostbaarste, zelfs met edelstenen bezette joujou's in hun ateliers. Een doodarm geworden speculant besteedde het laatste restje van zijn kapitaal aan het koopen van zulk een zilveren voorwerpje, reisde er mee naar Londen en bood het den Prins van Wales, den lateren Koning George IV, aan. Deze, blijkbaar ook kunnende bogen op een paar „fraaie handen", speelde, in zijn loge in den schouwburg gezeten, op voor een ieder zichtbare wijze met zijn nieuw bezit, met dat gevolg, dat reeds binnen enkele dagen in schier alle Londensche huizen der aanzienlijken de gouden of zilveren joujou zijn intrede stond te doen — de vraag overtrof alsnog in de hoogste mate het aanbod! — en . . . dat de Fransche speculant met een order op niet minder dan tien-duizend stuks huiswaarts kon tijgen.

Ook in Duitschland, in Oostenrijk, Italië, Scandinavië en in ons land, kwam het spelletje nu al spoedig in de mode. In Zweden, of, nauwkeuriger uitgedrukt: in een villa aan den oever van het heerlijke, zich nabij Stockholm uitstrekkende Mälar-meer, gaf de joujou zoowaar den doorslag tot de oplossing van een vrij ingewikkeld „trilemma" op liefdesgebied! Want niet minder dan drie minnaars dongen daar al sinds geruimen tijd naar de hand van de liefvallige gravin Hilda von Köningsmark, een nichtje van de bekende gravin Aurora von Köningsmark. Maar niet tot een besluit kunnende komen, aan wien der rivalen de voorkeur te geven — ieder van hen blonk volgens Hilda's meening met zijn persoonlijke eigenschappen en gaven verre boven de beide anderen uit —, verscheen de reeds meer genoemde Fransche speculant met zijn joujou's ten tooneele, en, nauwelijks had de schoone Edelvrouwe met die dingen kennisgemaakt, of . . . het was met haar weifelmoedigheid gedaan! Hij, die een geheelen dag joujou zou kunnen spelen, zonder het houtje ook maar één maal op den grond te laten vallen, zou tot levensgezel uitverkoren worden, zoo luidde haar beslissing. Na zich weken lang, ieder voor zich, in het spelletje geoefend te hebben, was de dag van den wedstrijd tusschen de drie verliefde kampvechters daar en waarlijk: van den vroegen morgen tot den laten avond, slechts met korte rustpoozen gedurende de maaltijden, werd er onafgebroken „ge-joujou'd". De overwinnaar, de na enkele jaren zoo beroemd geworden generaal Löwenhaupt — een afstammeling van den in zijn tijd nog beroemder Zweedschen generaal Adam Ludwig Lewenhaupt (1659—1719), verklaarde later, dat hij in zijn gansche loopbaan nimmer meer voor zulk een heet vuur gestaan heeft, als 't dien gedenkwaardigen dag in dat rijk gemeubeld salon met het schitterende uitzicht op het Mälar-meer het geval was geweest!

Te Berlijn ontaardde de joujou-woede in nog grooter dwaasheid. De min of meer als excentriek bekend staande hertog von Holstein-Beck, die enkele dagen de gast van den Keurvorst te Bonn aan den Rijn was, zag daar het speelgoed en was er zoodanig mee ingenomen, dat hij onmiddellijk met zijn gemalin naar Neurenberg vertrok en daar twee joujou's, bijna zoo groot als de wielen van een rijtuig, liet maken, terwijl er nog twaalf van de gewone grootte in Parijs besteld werden. Met deze bagage reisde de hertog naar Berlijn, waar hij zijn intrek op de eerste verdieping aan de straatzijde van het hotel „De Stad Rome" nam en zich daar ging vermaken met de geweldige „Neurenberger raderen", gelijk het stom verbaasde publiek ze al spoedig noemde, buiten het venster aan lange touwen op en neer te laten dansen. Zooals gemakkelijk te begrijpen is, had de politie reeds den eersten dag handen vol werk met het opheffen van een ontzaglijke verkeersstremming; middelerwijl werd den hooggeplaatsten logeergast

eerst vriendelijk verzocht en later kortweg bevolen, zijn zonderlinge bezigheid, die de openbare veiligheid in gevaar dreigde te brengen, te staken. Vergeefsche moeite! — de hertog stoorde zich niet aan de politie en ging ook de volgende dagen kalm door met het dwaas gedoe. Totdat . . . hij een bevelschrift van niemand minder dan Zijne Majesteit Koning Frederik Willem II ontving, inhoudende, dat hij terstond aan de achterzijde van het hotel gelegen appartementen had te betrekken, of anders. . . . Berlijn verlaten moest! Hierover uitermate gebelgd, kocht de hertog nog dienzelfden dag de bezitting Friederichsfelde in de onmiddellijke nabijheid der hoofdstad en vestigde zich daar, natuurlijk zonder zijn kostelijke „Neurenberger raderen” in den steek te laten. Door een schilder met allerlei monsterlijke duivelskoppen versierd (!), hingen deze dingen nu dagen achtereen uit de vensters van de nieuwe woning, echter, tot groote woede van den zonderling, zelfs door geen kind aangegaapt, want . . . iedereen pakte bij het passeeren van dat „duivelshuis” haastig zijn biezen!

De kleine Parijsche joujou's had de hertog aan Berlijnsche kennissen ten geschenke gegeven en aldus geschiedde het, dat ook in de Deutsche hoofdstad het speelgoed, vooral in goud of zilver uitgevoerd, weldra een modeartikel onder de voorname families werd. Misschien slechts met uitzondering van buitenlui, die eens een daagje in de stad doorbrachten, verwonderde eerlang niemand er zich meer over, wanneer men in den Tiergarten of een der andere parken de deftigste wandelaars (-sters) onder het voortloopen, of wel onder het gebruiken van ververschingen in de tot dat doel bestemde tentjes, zich met hun (haar) joujou's zag vermaken. Zelfs kwam Zijne Majesteit, gekleed in zijn blauwen wandelrok en met zijn traditioneel geworden Spaansch rietje onder den arm, daar af en toe expresselijk een kijkje nemen! Een ander, speciaal Berlijnsch, amusement, was het houden van joujouwedstrijden op het water. Want niet alleen placht men de dingsigheidsjes bij het maken van boottochtjes op de Spree of de Havel geregeld mee te nemen, maar tevens werd het een ware sport, om, gezeten in gewone kleine roeiboortjes, de joujou's zoodanig buiten boord te laten dansen, dat ze juist bijna de oppervlakte van het water raakten en dus niet nat mochten worden. Wien dit inderdaad verre van gemakkelijke kunststukje twaalf maal achtereen gelukte, werd door de inzittenden der andere schuitjes met het vroolijke geroep van: „joujou! — joujou!” tot winnaar van de ronde verklaard.

Prins Heinrich von Rheinsberg, die in hevige mate aan slapeloosheid leed, ontving een exemplaar van het nieuwe modeartikel uit Berlijn en beval daarop zijn dwerg Bouffon, om er 's avonds mee op den rand van het prinselijke ledikant te gaan zitten spelen, ten einde door die, zich eindeloos herhalende, zelfde beweging Klaas Vaak te lokken. Zoodra dit gelukt was, mocht het kereltje tot belooning een stukje suikergoed, dat op het nachttafeltje gereed lag, opeten. Maar . . . de dwerg viel op zekeren dag door zijn onbeschaamd optreden in ongenade en vertrok naar Saksen, zijn geboorteland, met medeneming van den slaap-verwekkenden joujou! Het doel der reis werd evenwel niet bereikt, want onderweg had Bouffon het geluk — of liever gezegd: het ongeluk! — in dienst te worden genomen door zekeren Heer von Flemming, die het landgoed Weiszig in de buurt van Weiszenfels bewoonde. Deze von Flemming was misschien nog grooter zonderling dan de zoo straks genoemde hertog von Holstein-Beck: hij noemde zichzelf „Hannibal op de Alpen” en noodzaakte zijn ondergeschikten en pachters, dagelijks eenigen tijd, gewapend met knuppels, dorschvlegels en hooivorken, te gaan exerceeren. In een grasgroen uniform met gouden tressen gestoken, met een reusachtigen hoed met pluimen op het hoofd en een sabel op zij, speelde hij dan zelf voor generaal en gaf met donderende stem zijn bevelen. Aanvankelijk had de dwerg Bouffon het uitstekend bij zijn nieuwen meester: hij moest o.a. ieder oogenblik op diens schouders klimmen en daar zijn kunststukje met den joujou vertoonen, maar later werd hij door „Hannibal” zoodanig geplaagd en zelfs mishandeld, dat hij, zoo snel zijn korte beentjes hem maar dragen konden, aan den haal ging in de richting van het slot Weiszenfels. Terwijl hij een oogenblik op een paaltje, dat aan den weg stond, zat uit te blazen van het harde loopen, reed toevallig juist hertogin Anna in haar rijtuig voorbij. Zij merkte het gedrochtelijke ventje op, liet den koetsier halt houden en maakte een praatje met Bouffon, die haar vanwege zijn geestige gezegden wonderwel aanstond en derhalve als hofdwerg geëngageerd werd. Nauwelijks had von Flemming van

een voorbijganger vernomen wat er geschied was, of hij stelde zich aan het hoofd van zijn „troepen” en aldus sloeg hij in stormpas den weg naar het slot Weiszenfels in: hij zou dat kasteel wel eens „eventjes” gaan innemen!! Maar — o, noodlot! — de slotcommandant, ook niet van gisteren, zond hem de bereden lijfgarde, bestaande uit zes man en bovendien nog dertig grenadiers tegemoet! Bij een kromming van den weg scheen het onvermijdelijk tot een treffen te moeten komen, maar . . . zelfs geen korreltje kruut werd er verschoten, want . . . „Hannibal” maakte bij den aanblik van het vijandelijke leger onmiddellijk rechtsomkeert, maar al te gaarne gevolgd door zijn dappere recruten, ditmaal niet in „storm” —, maar zoowaar in een soort van „orkaan-pas”!

Bouffon leedde aan de zijde der hertogin een heerlijk, ja! — een al te heerlijk leventje! Hij ging zich namelijk te buiten aan het overmatig snoepen van allerlei zoetigheden, daardoor werd hij ziek en stierf. In het park van het slot werd zijn stoffelijk overschot ter ruste gelegd, maar zonder zijn onafscheidelijken joujou, want dat „ronde ding” had een kamener stilletjes wederrechtelijk tot haar eigendom verklaard. Deze jonge dame werd op zekeren dag ontslagen en trad daarop in dienst bij de gravin Werthern te Berlijn, waar zij onder haar mannelijke en vrouwelijke collega's veel opgang met het vertoonen van joujou-spel maakte. Ja! — 't werd zelfs mode om op de bals in het naburige dorpje Moabit, daar door kameniers, lakeien en andere huisbedienden uit de stad gehouden, onder het dansen te „joujou'en”. Drie houtsnijders uit Berlijn kregen door dit alles volop werk en verwierven zich bovendien hoe langer hoe meer joujou-klienten onder de volksklasse. Met het gevolg, dat de leden der aanzienlijke families zich aldra niet meer met het in 't openbaar joujou-spielen ophielden en dat men reeds in het jaar 1794 in de Deutsche hoofdstad, en over 't algemeen ook elders, geen enkel „houtje aan een touwtje” meer zag.

Of de joujou's in de lange periode tusschen toen en nu weer eens ergens voor eenigen tijd opgedoken zijn, is mij niet bekend, intusschen lijkt mij het uitspreken van mijn voorspelling, dat het met de huidige „jo-jo-epidemie” onder onze kinderen héél spoedig gedaan zal wezen, niet al te gewaagd.

Waar de waarschijnlijkheidsleer faalt

ALLE hasardspelen zijn gegrond op de verwachting dat de regels van de waarschijnlijkheidsleer zekere — aan wetten gebonden — waarde hebben en te dien einde onvoorwaardelijk moeten uitkomen. De ervaring echter wijst uit, dat deze regels niet alleen geen stand houden, maar zelfs gapende lacunen vertoonen. ☒ De winstkansen eener speelbank, Monte Carlo, Baden-Baden, Homburg of San-Sebastiaan, overtreffen die van den speler in doorsnede in verhouding van 37 tot 36. ☒ Dit voordeel moest voldoende zijn om iederen waaghalzigen en volhardenden speler in betrekkelijk korten tijd te plukken. Bij dozijnen echter komen de spelers, die het wagen deze kwade kans te nemen en . . . succes hebben. ☒ Het vóórkomen van een serie van b.v. 10 maal achter elkaar „rouge” zou een gebeurtenis zijn, die bijna aan het onmogelijke grenst. Naar de waarschijnlijkheidsleer gemeten, zou te Monte Carlo aan alle groene tafels ongeveer 2000 jaren gespeeld moeten worden, vóór dat een kleur in ononderbroken volgorde 30 maal zou uitkomen. Maar de werkelijkheid is te eenen male in tegenspraak met de theorie, want korten tijd na de oprichting der bank kwam een serie van 32 maal „rood” voor en dit verschijnsel heeft zich nog enkele malen herhaald. De waarschijnlijkheid voor 32 maal rood verhoudt zich ongeveer als 1 tot 4000.000.000. Naar een mededeeling van Silberer in zijn boek „Vom grünen Tisch in Monte Carlo” kwam in het jaar 1898 het nummer 33 aan één tafel zeven maal achter elkander uit. Dit is een kans van rond 1 op 100 milliarden. S.

FRIEDRICH WILHELM IV, koning van Pruisen, reisde in 1855 door de Rijnprovincie en voer van Trier de Moezel af naar Koblenz. In een der stadjes langs de rivier werd hem een beker wijn aangeboden, met de verzekering, dat de gevoelens der bevolking aan de Moezel even rein waren, als deze wijn. De koning snoof eens het bouquet op en vroeg toen: „'t Is toch geen 48er?”

„POMPHUL" IN DE SOERENSCHEN BOSSCHEN

IN VOGELVLUCHT OVER DE VELUWE

DOOR JAC. GAZENBEEK. (Slot)

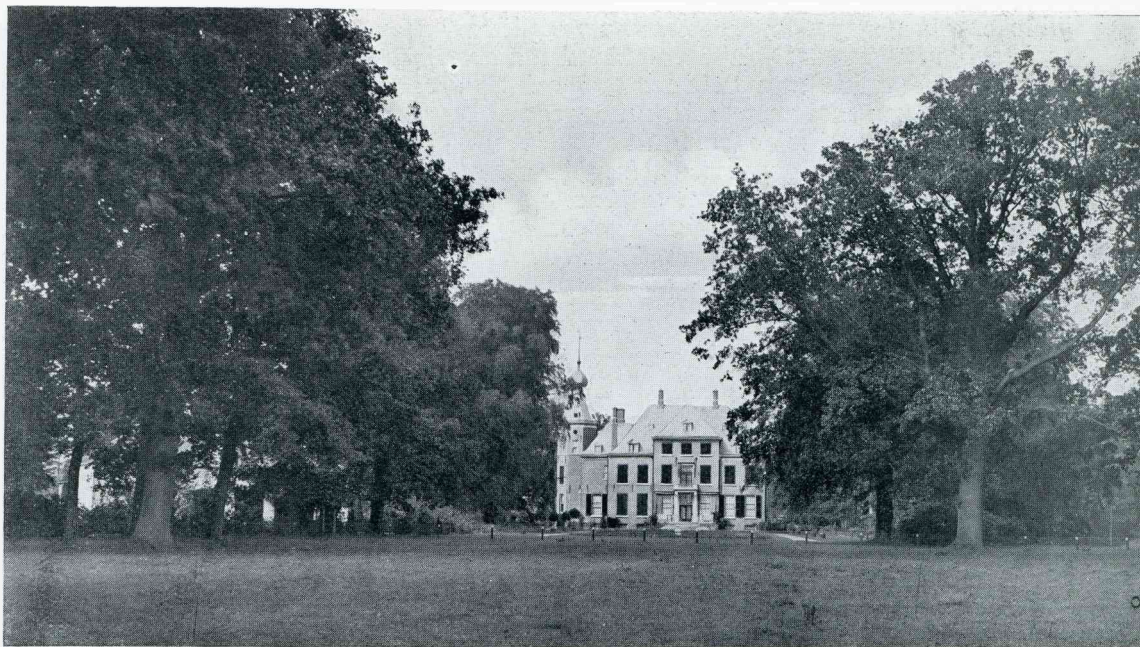
EN zooals het is aan dezen Oostelijken kant, zoo òók in Westen, waar het hooge diluvium daalt naar de Geldersche Vallei: het zelfde aspect van aantrekkelijke dorpen, gebouwd tegen de heuvelhelling, aan de eene zijde van de dorpskom lage cultuurgronden en aan den anderen kant de machtige ruggen van het oeroude land, het „wildt en bijster" land, zooals het ergens in een vergeelde kroniek heet. Passeeren we op onze rondvlucht daarna den straatweg Amersfoort—Apeldoorn en betreden we alsdan de Noord-Veluwe, zoo ontmoeten we over 't geheel misschien minder woest natuurschoon, maar de streek is er even rijk aan heerlijke, òók oude, bosschen, wijde heidevelden en onvergetelijke

panorama's. Bovendien is de herinnering aan het verre verleden (soms aan de middeleeuwen, soms aan Germaanschen of Keltischen tijd) hier behouden in menige sage of legende, terwijl het heden er zóó is, dat de Noord-Veluwsche dorpen niet onder behoeven te doen voor hun Neder-Veluwsche rivalen, die een halve eeuw eerder ontwaakten. Zijn Nunspeet, Ermelo en Putten geen vacantieoorden van den eersten rang, is Elspeet geen schildersdorado en vindt u het oude Garderen niet bekoorlijk? Is het Hulshorster Zand geen natuurmonument, evenals het Leuvenumsche bosch? Kent u het Spriedler en Speulder Hout? Zijn hier op deze Noord-Veluwe de oude kleederdrachten niet tot op den huidigen dag in eere gebleven? Eenvoudiger zijn ze dan van Marken, Volendam, Huizen, Spakenburg of Staphorst, zeker, maar ik vind ze ietwat fijner en niet zoo opgedirkt als die andere in sommige opzichten kunnen aandoen. Zoo'n Nunspeetsch vrouwtje met den wijnrooden puntdoek, staande bij de waterput met wipboom, het is een pláátje en zulke gevallen zijn — gelukkig — nog niet zeldzaam in deze contreien. Hier liggen de dorpen tusschen den Veluwezoom en de zee, die maar een uur of daaromtrent verwijderd is. Kasteelen en havezathen doen aan den tijd van weleer denken: De Vanenburg, Essenburg, Oldenaller, het in-zijn-sublieme waterpartijen weerspiegelende Salentein bij Nijkerk, het bekende Staverden, waarschijnlijk zijn de namen al genoeg, om u deze fraaie landgoederen in de herinnering te brengen. De Westelijke Veluwezoom, afhellend naar de groote Vallei, heeft weer zijn eigen schoon (kent u het fraaie zwemmen bij Voorthuizen, 't Grijsze Veen?), het heeft zijn bochtige beken en burchten als 't Huis te Hoevelaken (bewoond door Dr. Van Aalst), de Schaffelaar, eigendom der Van Nagell's en zuidelijker het kasteel Hoekelum, een prachtige bezitting van de Van Wasse-naars. Last but not least — en hiermede willen wij dezen rondblik over de Veluwe gaan besluiten, om later wellicht enkele landschappen eens meer in 't bijzonder te beschouwen — de uitgestrekte boschcomplexen tusschen het Uddelermeer en Apeldoorn, de Kroondomein-bosschen, de trots der Noord-Veluwe. Deze liggen bij Hoog Soeren, Niersen en Gortel en wie den Dassenberg niet kent noch het Aardhuis of de Putterkoppel of den Loudonsberg, die kan niet zeggen, dat hij de Veluwe op z'n duimpje kent. Schooner nog dan in den zomer dunken ons deze heerlijke wouden in den herfst, als de beuken okergeel en bruin verkleuren, de berken hun

VROUWEN UIT DE OMGEVING VAN NUNSPEET

gouden munten neerstrooien en de amerikaansche eik bloedroode bladeren krijgt. ☞ En nimmer zal mij uit de herinnering raken die avond vóór in October, toen ik tusschen den Dassenberg en Hoog Soeren dat zeldzaam boeiende evenement meemaakte van den bronsttijd der herten. ☞ Het is bekend, dat de Kroondomeinbosschen een goeden roodwild-stand onderhouden en ook het zwart wild, de ruige ever, is in de Gortelsche bosschen geen onbekende. Daar lag dan een open veld van 'n paar bunders oppervlakte, begroeid met heide, smeulen en kort gras, waar de herten gaarne laveiden en toen ik er vroeg in den vooravond een uitkijkpost had betrokken, duurde het niet lang of overal uit de duister wordende cou-

HET HUIS TE HOEVELAKEN (± 1925)

lissen van het bosch traden de roodbruine herten naar voren: 't méést hinden, een enkele bok. ☞ Na het ondergaan van de zon kwam een melkwitte nevel laag boven het veld zweven en daarin stonden de waakzame dieren somtijds met hooggeheven kop, naar verwaaiingen speurend in de bijna windeloze, zuivere herfstlucht. ☞ De hinden waren rustig, doch in 't vage halfdonker zag ik, hoe de enkele bokken teekenen van nerveusiteit verrieden en soms driftig met de voorloopers den grond omwoelden. Of ik zag er een, zeker een jong exemplaar, opgejaagd naar den duisteren boschachtergrond vertrekken. ☞ Dan — plotseling — (een huivering trekt over m'n rug) klinkt van den boschzoom een diepe, zware roep! Het schalt als een geluid uit den oertijd, vreemd aandoend, wonderlijk, door den omtrek; de hitte van rood, snel jagend bloed klinkt er in, een sterk, onbeheerscht verlangen draagt het uit: de bronstroep van den grooten, ouden hertebok! ☞ Vaag kan ik nog in mijn kijker den jongen bok zien, die 't dichtst bij me stond; z'n schim staat daar onbeweeglijk; zeker zijn z'n zenuwen tot het uiterste gespannen. . . . ☞ En wéér komt, dreunend, van den woudrand die machtige uitdagende stem: „Eu-a-a-a! Eu-a-a-a-a!” ☞ Wild graaft de jonge bok in den grond, dat ik het op mijn post duidelijk hoor, woest werpt hij den kop met het sterke, gladde gewei achterover en dan dreunt, minder zwaar doch even driftig en tartend, zijn strijdkreet den ander, den onzichtbare, tegemoet. ☞ Daarna lost hij op in den nevel, verdwijnt om zijn tegenstander te zoeken en het ademlooze schemerduister wordt eenige minuten later verbroken, als de geweistangen op elkaar kletteren. ☞ Soms klinkt daar tusschen door een nijdig gestamp en gesnuif of een half gesmoord gebulk. . . . Een tijdje later. . . . stilte! ☞ Een van beide heeft het strijdtoneel moeten verlaten, terwijl de overwinnaar hem heesch zijn triomfantelijk „Eu-a-a-a!” nabruilt en daarop terugkeert naar de hinden, om welke gunst alles begonnen is. . . . ☞ Dit onzichtbare natuurgebeuren in de stilte van het Veluwsche bosch, het is iets om nooit weer te vergeten en elk jaar weer te willen beleven. Teruggaande door de duisternis, om m'n fiets op te halen, hoor ik nu ook op andere plaatsen in de Soerensche bosschen den donkeren roep van het roodwild, dat in den paartijd is. ☞ Om u de sfeer van deze heerlijke

streek nog van een andere zijde te doen aanvoelen, bovenal om u in kennis te brengen met vele verhalen, die nog in omloop zijn over merkwaardige gebeurtenissen (meestentijds gekoppeld aan punten, voor folklore en archeologie van 't hoogste belang) raad ik u aan dat schoone boekje te lezen van den te vroeg gestorven G. van de Wall Perné, dat den titel draagt: „Veluwsche sagen”. ☞ Wij lezen daar over den Jufferboom en het Ruitergat, den Aardmansberg en de overbekende Echoput en ook over . . . Pomphul. ☞ Wat de schrijver over Pomphul zegt, is zoo teekenend, dat ik een klein gedeelte als slot moge citeeren. ☞ „De bron van Pomphul is zóó oud, dat ze wel door Wodan zelf verwekt kan zijn. De naam Pomphul is eigenlijk van later tijd, want de oude naam, die ook nog wel gebruikt wordt, is Spring-del (del van de spreng, of brondal) een naam, die veel eigenaardiger is dan het tweeslachtige en ongemotiveerde „Pomphul” (pompheuvel)”. ☞ Zijn eigenlijk sprookje van Pomphul begint hij aldus: „De heide lag nog dor en verlaten, de plassen waren hard bevroren, de velden kaal en in het forest rondom de drie grafheuvels boven aan 't Springdel stonden de oude woudreuzen geheel gehuld in witte winterpijen van rijp en ijzel en hielden de wacht, als waren ze oude, grijze krijgers uit Walhalla . . .”.

Aphorisme. Behoud uwe illusies, want zij geven u de mooiste kleuren te zien, welke uw innerlijk rijker maken, terwijl de hoop erin geweven is.

M. W. B.

HUIZE SALENSTEIN TUSSCHEN NIJKERK EN PUTTEN

DE VELUWE IN VOGELVLUCHT. 'S MORGENS VOOR DEN SCHAPENSTAL

Ontvangen Boeken. De N.V. Verkade's Fabrieken zendt ons haar nieuwste Album, „Vetplanten”, dat, evenals het daaraan voorafgegane album „Cactus-sen”, van de hand is van den Heer A. J. van Laren,

Hortulanus te Amsterdam, van wien op het oogenblik in dit weekblad de serie artikelen „Uit de Wereld der Orchideeën” verschijnt. ☞ Het behoeft geen betoog, dat de verzorging van een deskundigen en tevens boeienden tekst bij den Heer van Laren in uitstekende handen was en zoowel liefhebber als leek zal hierin een schat van wetenswaardigheden vinden over een hoogst merkwaardige plantengroep waarvoor de belangstelling onder alle lagen der bevolking nog steeds — en met reden — stijgende is. ☞ De illustratie, van de schilders J. Voerman, Jr. C. Rol en H. Rol, is een lust voor de oogen, en zoo is een geheel ontstaan, dat volkomen gerechtigd is zijn plaats in te nemen in de welhaast eerbiedwaardige reeks Verkade's Albums.

IN DE SOERENSCHEN BOSSCHEN BIJ DEN AMERSFOORTSCHEN STRAATWEG

LANGS MAASENLESSE

DOOR NINA J. DIJKSTRA DE LEEUW, NAPOLEON EN HET ROS BAYARD

WIE er aan mocht twifelen of Anseremme een landelijk oord is, geschikt voor een vakantieverblijf, die moet beginnen met er een bezoek aan het postkantoor te brengen. En die inrichting is er nog niet zoo gemakkelijk te ontdekken. ☞ Ge verwacht natuurlijk een gebouwtje of huis te zullen vinden aan het kerkplein of wel midden in de dorpstraat, met de bekende roode of groene brievenbus aan den grauwen muur en het duidelijke opschrift „Poste et Télégraphie” boven den ingang. ☞ Maar, o neen. Het postkantoor van Anseremme is niets van dat alles. Het is geen gebouwtje aan het kerkplein, noch een gesloten huis in de dorpstraat. Het houdt zich niet op met de gewone prozaïsche aanduidingen die ieder officieel gebouw kenmerken. Het is iets heel aparts. Het is poëzie. ☞ Ge komt er langs een achterafstraatje. Als ge daar dan nog eens vraagt (want er is niets dat U aan een postkantoor doet denken) dan wijst men U een tuinhekje. En als ge dan eenigszins verwonderd den tuin binnen stapt, dan komt ge daar in een waren lusthof. ☞ Het smalle tuinpad leidt U midden door de bloeiende rozenstruiken. Roode, witte en roze bloemen geuren er weelderig tusschen het donkere groen en de zon kust er de sierlijke halfontloken knoppen wakker. Verderop zijn er de najaarsbloemen, vroolijke

Oostindische kers, veelkleurige asters, wijnroode dahlia's en goudsbloemen als miniatuur zonnen. Heel de kleine posttuin straalt, geurt en lacht in de najaarszon. ☼ Maar het zijn vooral de rozen die U bedwelmen wanneer ge langs het smalle tuinpad verder wandelt. Uw pad gaat er langs rozengeur en . . . zonschijn en ge vergeet wellicht dat ge op weg zijt naar het postkantoor. Maar dan komt ge, aan het einde van den tuin, aan een klein buitenhuis. Nu denkt ge zeker, dat het uit is met de poëzie, dat ge daarbinnen de bekende prozaische lokaliteit van een openbare inrichting zult vinden. Maar dat is alweer heelemaal mis gedacht. Ge moet niet in het huis zijn, maar in de, tegen den achterkant van het villaatje gebouwde, glazen druivenkas. Daar is de ingang van het postkantoor . . . ☼ Ge loopt (nu heelemaal verwonderd) door de lichte glazen kas, die van binnen dicht begroeid is met zacht groene slingerranken. En daartusschen hangen zware trossen witte druiven en ge moet U bukken om de laagneerhangende vruchtenwielde niet te beschadigen. Bij een klein raam aan het einde der kas ontvangt ge de gevraagde postzegels. Dit poëtische postloket is een opening in het dichte groen waarboven volle trossen koele druiven verleidelijk rijpen. En ge moet al uw zelfbeheersching te hulp roepen om niet met de postzegels ook de sappig zoete vruchten te grijpen. ☼ Als ge dan weer buiten komt in het rozentuintje, vindt ge een paadje om het huis heen en een uitgang aan den Maaskant. Een smal voetpad beneden aan het golvende rivierwater brengt U langs schaduwrijke tuinen naar het dorp terug. ☼ Vol geestdrift gaat ge nu het plaatsje en omgeving nader onderzoeken. Dit stukje postidylle heeft U in de rechte vacantiestemming gebracht. ☼ 's Middags vaart er een boot, die Anseremme aandoet, van Dinant de Maas op naar de Fransche grens. Wij besluiten mede te gaan tot Waulsort, om daar de terugkomst van de boot af te wachten. Tusschen Anseremme en Waulsort is het bochtige Maasdal wel het allermooist. ☼ De bootsman, een oud-Hollander, wijst ons de bekende plaatsen. Eerst de lichtgrijze rotskom, daar waar de Maas een van haar fraaiste bochten maakt. Dan, rechts, de prachtige bosschen en het kasteel van Freyr, met tuinen die doen denken aan het park van Versailles. Tegenover het kasteel verheffen zich de bekende rotsen van Freyr. ☼ „Nu goed opletten”, zegt onze bootsman. „Nu krijgen we eerst den neergehurkten leeuw en dan iets verder en hooger de steek van Napoleon”. ☼ En zoo waar, de gelijkenis is heel duidelijk. Er behoeft niet eens veel verbeelding aan te pas te komen, om in den uitlooper van de grillige rotspartij de groote figuur van een neergehurkten leeuw te herkennen, de machtige manenkop een weinig naar voren gebogen, als in rustige overpeinzing. En iets verder, op het hoogste punt, ja waarlijk, daar staat Napoleon met zijn driekante steek en tuurt over het wijde Maasdal naar de verte. ☼ Nog meer grijze rotsen volgen, lichtend uitstekend boven de donkere dennenwouden, met een dartertel spel van zon en schaduw over de gespleten wanden. ☼ Dan komt Waulsort met zijn talrijke hotels en zijn zonnige terrassen vlak aan het water. Van het plaatsje zelf valt verder niet veel te vertellen, behalve dat men er genoeglijk kan theedrinken aan de rivier en in den zomer er zijn hart kan ophalen

aan watersport. ☼ Nog een andere interessante rotsformatie vindt men in het Maasdal, n.l. wanneer men gaat met het kleine witte motorbootje van Anseremme naar Dinant of omgekeerd. Men komt dan langs een merkwaardig in tweeën gespleten rots, waarvan het voorste gedeelte als een scherpe naald de lucht doorpriemt. Dit is de bekende rots Bayard. (Roche à Bayard) Aan deze rots is de zich in de Ardennen afspelende sage van de vier Heemskinderen verbonden. Want hier, bij deze grillige rotsspits is (zoo gaat het verhaal) het ontombare vurige zwarte ros Bayard, met op zijn breede dampende flanken de vier kinderen van Haymyn van Ardennen, met één reuzensprong over de Maas gevlogen. De indrukken van de machtige hoeven van het wonderpaard zijn nog in de rots te vinden . . . ☼ De terugtocht van Waulsort is zoo mogelijk nog mooier dan de heenreis. Want nu ligt er gouden avondgloed over de rotsen en zelfs de donkere dennenbosschen glanzen. De boot trekt een lichtend schuimpad door het gladde watervlak en tegen den rotsigen oever klotsen de golfjes in zilver-rimpeling. ☼ Daarginder, aan den voet van de rotsen van Freyr, waakt de koning der dieren, de trotsche leeuw en boven op den top, scherp zich afteekend tegen de heldere lucht, staat een eenzame figuur en staart over de verre blauwe heuvelen naar het geliefde vaderland. . . .

Foto N. J. Dijkstra

LANGS MAAS EN LESSE.
ROCHE À BAYARD TUSSEN DINANT EN
ANSEREMME

een buitengewoon mooi nieuw Winteraconietje. De bloemen zijn veel grooter dan die van *Er. hiemalis*, de gewone Winteraconiet. (Hoe zou het komen, dat we die hoe langer hoe minder gaan zien? Vroeger was het plantje nog wel te vinden in parken en oude tuinen). ☼ Deze *Eranthis* is een kind van de gewone, bovengenoemde *Er. hiemalis* en de *Er. cilicica*,

Foto v. Tubergen

DE WINTERACONIET. ERANTHIS TUBERGENII

die, zooals de naam trouwens al aangeeft, uit Cilicië afkomstig is. Van deze laatste heeft *Er. Tubergenii* nu de heldere goudgele kleur geërfd en het bruinachtige loof. De *Er. hiemalis* heeft bij deze kruising dienst gedaan als zaaddraagster en het merkwaardige feit doet zich voor, dat geen van beide ouders grootbloemig is, en *Er. Tubergenii* bloemen draagt, die wel $3\frac{1}{2}$ cm in doorsnee kunnen worden! ☼ Overigens is deze nieuwe Winteraconiet volkomen steriel en wij zullen dus niet bang behoeven te zijn voor een zoo snelle uitbreiding als bij de oude bekende *Er. hiemalis*, die buitengewoon rijkelijk zaad draagt en dan nog wel zaad, dat reeds na 'n paar jaar weer bloeibaar is! ☼ Tenslotte heeft *Er. Tubergenii* nog voor, dat de bloemen heerlijk geuren. Wat de cultuur betreft, hier geldt: ééns geplant blijft geplant. De knolletjes zijn namelijk niet grooter dan een flinke erwt en zóo donker van kleur, dat ze niet van den grond te onderscheiden zijn, dus men kan ze met geen mogelijkheid meer terugvinden, als ze eenmaal geplant zijn! — *Er. Tubergenii* bloeit vroeg in het jaar, nog vóór Sneeuwroem en Sneeuwkllokjes. Planten wij de knolletjes wat laat, bijvoorbeeld in November, dan kunnen we juist hun aller bloeitijd laten samenvallen en krijgen dan een alleraardigste combinatie van blauw, wit en geel!

Een grootbloemige winteraconiet

DOOR L. SPRUIT

DE foto laat zien *Eranthis Tubergenii*,

MIJN VRIENDEN, DE WOLVEN

DOOR DOUGLAS S. SPENS STEUART B.Sc., F.G.S., F.Z.S.

WOLVEN tot vrienden? Hoe kan er in den waren zin des woords vriendschap bestaan tusschen een mensch en wolven, tusschen wier rassen duizenden jaren van vijandschap staan? ☞ Een oud latijnsch gezegde luidt: *Lupus pilum mutat, non mentem*, een wolf verliest wel zijn haren, niet zijn streken, en de Romeinen moeten heel goed bekend geweest zijn met den wolf, want in de uitgestrekte wouden van Europa waren in die dagen deze dieren zeer talrijk. ☞ Vandaar de vraag: hoe is de ware aard van den wolf? Maakt die al dan niet vriendschap tot den mensch mogelijk? ☞ Dienden we die vraag te beantwoorden naar den aard van hen, die in de geschiedenis den bijnaam „Wolf” gekregen hebben, dan zou, wat betreft woestheid en meedoogenlooze bloeddorst, de wolf moeilijk te overtreffen zijn. De uitspraak van een vroegeren oppasser, die dertig jaren de wolven verzorgd heeft in de Zoological Society's Gardens in Regent's Park, luidt: „Geen wolf is te vertrouwen, wanneer hij twee jaar oud geworden is”. ☞ Ik dien hier misschien te vermelden, dat ik sinds ik me herinneren kan dieren tot vriend gehad heb: vogels, katten, honden en paarden. Zelfs heb ik een spin een jaar lang gehad en had haar zóó tam gemaakt, dat zij kwam aanloopen om voedsel uit mijn hand te nemen, zoodra ik haar riep. ☞ In de Zoological Society's Gardens heb ik natuurlijk vriendschap in de meest verschillende graden gesloten met allerlei dieren, maar negen jaar lang heb ik mij vooral beziggehouden met het bestudeeren van den wolf en zijn geaardheid, zooals ik die ontmoette in den grooten wolf uit Alaska, den buffel-wolf en den prairie-wolf uit de V. Staten, den wolf uit Centraal-Europa, dien uit de Karpathen, uit Portugal en Noord-Indië. In totaal nam ik 28 exemplaren onderhanden — en sommige namen mij onderhanden! ☞ Mijn eigen ervaringen hebben mij ruimschoots gelegenheid gegeven den wolf de deugden van betrouwbaarheid en gevoel voor vriendschap toe te kennen, eigenschappen die, ik geef het toe, nogal afwijken van welke den wolf als regel worden toegeschreven, vooral door hen die met hem in vijandschap leven. Ongelukkigerwijze is het nu eenmaal uiterst moeilijk voor *Homo sapiens* om deugden te ontwaren en te erkennen in hen, die hij zijn vijanden acht te zijn en — het kan in de gegeven omstandigheden niet anders verwacht worden — de bewoners van Rusland en Centraal-Europa weten slechts kwaad van den wolf te vertellen. ☞ Een van de wijzen om zich uit te drukken, n.l. zijn vocabulaire, is in 't minst niet zoo beperkt als oppervlakkige kennismaking zou doen vermoeden. De wolven-taal bevat een ruime verscheidenheid van geluiden en geluiden-combinaties, zoowel op zich zelf gebruikt als in samenhang met daarbij passende gebaren, om verschillende aandoeningen en verlangens te uiten. Vele van deze aandoeningen en verlangens kan ik terstond herkennen en verklaren en ik ben in staat om de wijze waarop de wolven zich door middel van geluiden uitdrukken voldoende te imiteeren om door mijn vrienden onder hen begrepen en geantwoord te worden. ☞ Deze vrienden vallen op het oogenblik onder

vier soorten plus eenige kruisingen, alles te samen dieren, waarvan ik er acht elken dag zie, vier een keer of zes per jaar, en den dertienden slechts met lange tusschenpoozen. ☞ Meermalen is mij door dierenvrienden en anderen gevraagd, hoe ik die buitengewone vriendschap en het vertrouwen tusschen mij en mijn vrienden, de wolven, verklaren kan en hun uitleg te geven van hetgeen zij nu eenmaal noemen „de merkwaardige

DE SCHRIJVER MET LASSIE EN HAAR EERSTE JONGEN, ROB, DON EN LITTLE ONE

betoovering, waaronder ik deze vrienden weet te brengen”, dat ik hier wil trachten te beschrijven hetgeen feitelijk zóó subtiel en onbepaald is, dat woorden niet anders dan slechts een zeer onnauwkeurig medium kunnen zijn. ☞ Het is nu omstreeks negen jaar geleden, dat het zes maanden oude wolfjong Lassie in de Zoological Society's Gardens in Regent's Park kwam, waar wij elkander voor het eerst ontmoetten en waar zij gedurende de eerste maanden van haar verblijf dagelijks aan een riem op de grasvelden mocht stoeien. Ongeveer zes maanden later echter viel zij een oppasser van het wolvenhuis aan en takelde den man leelijk toe — hij had haar ongelukkigerwijze op de een of andere wijze geprikkeld — en was sindsdien veroordeeld tot verblijf in haar kooi, die voorzien was van het opschrift „gevaarlijk”. Slechts mocht ik haar 's morgens

vroeg, vóórdat de tuinen voor het publiek werden opengesteld, aan een ketting rondleiden. De vier daarop volgende jaren hebben Lassie en ik elken morgen, slechts enkele keeren uitgezonderd, een uur of meer samen doorgebracht, als gevolg waarvan er zich een verwonderlijke band van wederzijdsche genegenheid en elkaar begrijpen ontwikkelde. ☞ Toen sloeg het weder, na eenige heete Juni-weeken, waardoor Lassie haar „winter-ondergoed” had afgelegd, plotseling om en werd het buitengewoon kil en vochtig. Ongelukkigerwijze was dienzelfden dag haar loopplank niet op zijn plaats gelegd, zoodat zij den heelen nacht met haar practisch naakte huid op den kouden, vochtigen vloer lag. Het gevolg was, dat spoedig pleuritis en longontsteking optraden en het duurde niet lang of de dierenartsen zagen het geval hopeloos in. Ik verzocht toen en kreeg de vrije hand om te trachten haar leven te redden, en indien het mogelijk was getrouw al datgene te schilderen wat er tusschen ons plaats vond in die drie on-

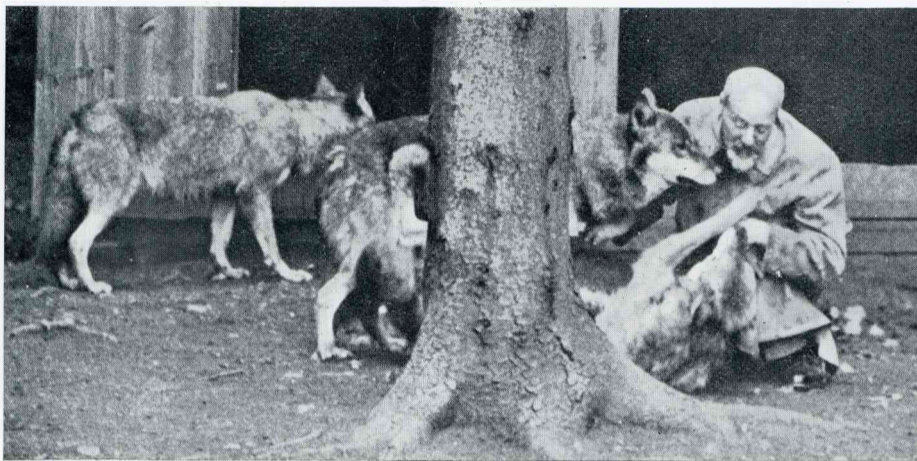

„ORLOFF DE VERSCHRIKKELIJKE” ZIET ER HIER HEELEMAAL NIET ZOO VREESELIJK UIT

vergetelijke nachten en dagen waarin het leven van mijn geliefde Lassie aan een zijden draad hing, dan zou men iets begrijpen van de liefde en het vertrouwen en de onbegrensde dankbaarheid, die in deze uren mijn deel werden. ☞ En nu greep er een gewichtige gebeurtenis plaats in het leven van mijn wolf. Zij kreeg een metgezel die terecht den naam van Orloff de Verschrikkelijke voerde — over wien straks meer. Zij slaagde er in, van hem een behoorlijken echtgenoot te maken, al was hij in zijn optreden tegen elk ander wezen ook nog zoo woest. Zóó woest, dat ik er altijd goed voor zorgde hem in een aangrenzend hok te doen sluiten vóór ik hun verblijf binnentrad om Lassie mee op haar morgenwandeling te nemen. ☞ Na verloop van tijd bleek het, dat Lassie — voor het eerst in haar leven — moeder ging worden, en nu brak er een tijd van spanning voor ons beiden aan. Toen deed zij mij op een morgen weten, dat zij zich niet ver van haar verblijfplaats wenschte

te verwijderen en vervolgens, dat zij in haar hok wilde blijven, waar zij toen dien geheelen dag bleef liggen, waarschuwend grommend wanneer de oppassers stilstonden in de gang tegenover de deur van haar hok, en woedend wanneer iemand door het observatie-luikje daarin keek. Den morgen daarop gromde zij nog heviger, maar nu was dit vergezeld van het geluid van jonge-wolven-stemmetjes — Lassie was moeder geworden. Nu kwam voor mij de groote proef: zou haar moeder-instinct (het machtigste van alle dierlijke instincten) het winnen van haar vertrouwen in mij en haar genegenheid? Op mijn verzoek stond de oppasser, hoewel onwillig, mij toe de kooi binnen te gaan en schoof, na de deur achter mij gegreund te hebben, de deur open die toegang gaf tot Lassie's hok, hetgeen de hevige woede en zenuwachtige opwinding der wolvin ten gevolge had, die natuurlijk angst uitstond voor de veiligheid van haar eerstgeboren jongen. Terstond nadat de deur open was, rende zij eruit, sprong tegen mij op, legde haar voorpooten op mijn schouders en begon mijn gezicht te likken, waarna wij ons samen bij den ingang van haar hok zetten en zij, vervuld van trots en vreugde over haar eerste moederschap, terwijl haar lieve kop op mijn schouder lag, mij in wolventaal meedeelde, dat ik naar haar babies mocht kijken, maar dat ik die onder geen voorwaarde mocht aanraken. Toen ik, na een blik in het hok geslagen en vier jonge wolfjes geteld te hebben, mijn hand naar hen uitstreckte, lichtte Lassie, zonder haar kop van mijn schouder te neem, haar poot op en trok daarmee mijn hand terug. Een volgende gelijke beweging van mij had hetzelfde resultaat, maar toen ik het voor den derden keer deed, lichtte Lassie haar kop op, nam de aanstoot gevende hand zacht, maar stevig in haar bek en legde die terug op mijn knie, om daarna haar poot op mijn schouder te leggen, mij met reden vragende, wat voor spel ik wel speelde! ☞ Bij een volgende gelegenheid was ik een uur vóór en een uur nadat haar jongen geboren waren bij haar, maar het was bij gelegenheid van haar laatste gezinsvermeerdering, in Juni van dit jaar, dat zij haar vertrouwen in mij op een waarlijk eenige wijze liet blijken. ☞ Er was eenig verschil van meening over den datum tegen welken haar babies verwacht werden, waarbij ik de meening was toegedaan, dat die een volle week eerder viel, dan berekend was, hetgeen ik afleidde uit ons elkander volkomen begrijpen. Toen ik kort daarop op een morgen Lassie's kooi binnentrad, ging zij eensklaps vlak voor mij zitten en uitte niet minder dan tien minuten lang in de meest overtuigende wolventaal den wensch, haar babies te hebben. Zoo overtuigd was ik hiervan — de hoofdoppasser was op dat oogenblik afwezig — dat ik onmiddellijk begon haar leger gereed te maken, waar zij bovenop ging liggen wachten. Niet zoodra was ik hiermee gereed, of zij ging haar leger binnen en bijna op hetzelfde oogenblik overvielen de pijnen haar. ☞ In plaats van dat alles zijn normalen gang had, verergerden haar pijnen, en haar ademhaling en

gekreun werden zóó benauwend, dat ik haar na een klein half uur riep om mij te laten weten wat haar scheelde. Zij kwam nu uit haar leger de kooi in, ging aan mijn voeten liggen, legde haar voorpooten op mijn knie en smeekte mij, terwijl haar barnsteenkleurige oogen mij vol liefde en vertrouwen aanzagen, haar in haar smart te helpen, mij, die vroeger met den dood om haar gevochten had. ☞ Door de een of andere reden was er iets niet in orde bij haar en na langdurige en bange inspanning gelukte het mij het eerste half gestikte jonge wolfje ter wereld te brengen. Daarna werden de overige vier zonder ernstige moeilijkheden geboren — en gedurende al dien tijd kwam er niet één snauw of protest van de moeder. ☞ Nu moet ik 't hebben over mijn avonturen met Orloff den Verschrikkelijke, zoo genoemd om zijn ongewone grootte, die tot op heden vijf vingers van bezoekers op zijn rekening heeft staan, de straf voor het steken van de hand in de kooi, waarboven staat, dat de bewoner een gevaarlijk bijter is. En eens had hij bijna mijn vingers te pakken! ☞ Toen het voertuig met de kooi, waarin hij de reis gemaakt had, aankwam in de Regent's Park Zoo — waaraan Orloff, toen nog een jonge wolf, geschonken was, als het eenige alternatief van doodgeschoten te worden wegens zijn wildheid — en de deur geopend werd binnen het omheinde ontvangst-perk, bleek . . . de kooi leeg te zijn: Orloff had met behulp van zijn machtige kaken zich een weg naar buiten weten te

ROB, DON EN LITTLE ONE IN HET PIJNBOSCH VAN WHIPSNADÉ

bijten en zich achter de kooi verborgen. ☞ Verschrikt door het groote aantal en het lawaai der oppassers vloed hij in een der verblijven, die men tot dit doel had geopend. ☞ Zijn hieropvolgende overbrenging naar het wolvenhuis bleek slechts mogelijk na langdurige pogingen van den sterken en moedigen oppasser hiervan, die hem wist te vangen door middel van een lus, gebonden aan het uiteinde van een langen stok, de eenige veilige wijze om zulk een dier te doen verhuizen, en zelfs toen duurde het volle twintig minuten om hem voldoende in bedwang te krijgen.

HET DRIETAL VOERT TER BEGROETING VAN DEN SCHRIJVER EEN WOESTEN KRIJGSDANS ROND HEM UIT

Zes jaren zijn voorbijgegaan sinds dit gevecht en reeds lang geleden is het, dat Orloff tot vollen wasdom en kracht kwam, maar tot op den dag van vandaag is hij het niet vergeten, en ik ben er van overtuigd dat, als hij tegenover den oppasser ooit zijn kans kreeg, het leven van dezen laatste geen oortje waard zou zijn. ☞ Ongeveer een maand later, toen dezelfde oppasser de deur van Lassie's kooi opende, waarin Orloff eenige minuten tevoren had in mogen gaan, schoot het groote lichaam van den reusachtigen wolf — de tanden ontbloot tot het tandvleesch, elke haar overeind, en met van diepen haat fonkelende oogen — met één enkelen bliksemsnelle sprong de kooi in haar volle lengte door, zijn machtige slag tanden sloegen met een door merg en been gaand, krakend geluid in den rand van de deur, ter hoogte van de keel van den oppasser en het scheelde maar heel weinig of hij had de deur uit diens handen gerukt. „Dynamic Death” moest je naam zijn, dacht ik, toen ik me even later weer de uitdrukking van Orloff's oogen en de verbazingwekkende

gekreun werden zóó benauwend, dat ik haar na een klein half uur riep om mij te laten weten wat haar scheelde. Zij kwam nu uit haar leger de kooi in, ging aan mijn voeten liggen, legde haar voorpooten op mijn knie en smeekte mij, terwijl haar barnsteenkleurige oogen mij vol liefde en vertrouwen aanzagen, haar in haar smart te helpen, mij, die vroeger met den dood om haar gevochten had. ☞ Door de een of andere reden was er iets niet in orde bij haar en na langdurige en bange inspanning gelukte het mij het eerste half gestikte jonge wolfje ter wereld te brengen. Daarna werden de overige vier zonder ernstige moeilijkheden geboren — en gedurende al dien tijd kwam er niet één snauw of protest van de moeder. ☞ Nu moet ik 't hebben over mijn avonturen met Orloff den Verschrikkelijke, zoo genoemd om zijn ongewone grootte, die tot op heden vijf vingers van bezoekers op zijn rekening heeft staan, de straf voor het steken van de hand in de kooi, waarboven staat, dat de bewoner een gevaarlijk bijter is. En eens had hij bijna mijn vingers te pakken! ☞ Toen het voertuig met de kooi, waarin hij de reis gemaakt had, aankwam in de Regent's Park Zoo — waaraan Orloff, toen nog een jonge wolf, geschonken was, als het eenige alternatief van doodgeschoten te worden wegens zijn wildheid — en de deur geopend werd binnen het omheinde ontvangst-perk, bleek . . . de kooi leeg te zijn: Orloff had met behulp van zijn machtige kaken zich een weg naar buiten weten te

snelheid van zijn sprong voor oogen haalde. ☞ Weinig droomde ik, hoe spoedig ik van aangezicht tot aangezicht tegenover Orloff den Verschrikkelijke zou staan — en dat achter een gesloten deur! ☞ Op een morgen zat ik in de kooi met Lassie's kop op mijn knieën, als gewoonlijk met haar babbelend, toen tot mijn afgrijzen de schuifdeur naar de aangrenzende kooi plotseling geopend werd en Orloff de Verschrikkelijke binnenkwam en boven op het leger sprong. Dreigend op mij neerziend, gromde hij: „Wat doe je hier met mijn echtgenoot?”, waarop Lassie naar hem opkeek en antwoordde: „'t Is in orde, maak geen herrie”. Prompt en uit alle macht ondersteunde ik in mijn allerbeste wolventaal dit beroep op eendracht, onderwijl langzaam opstaande en ruggelings naar de deur toeloopende, al dien tijd mijn oogen strak op Orloff gevestigd en hem kalmeerend toesprekend. Toen ik de deur bereikte, die door den oppasser gegrendeld was, schopte ik er met mijn hiel tegen, waarop de oppasser toesnelde, haar opende en mij naar buiten liet glippen, met de woorden: „Ik dacht niet anders of hij zou u gedood hebben, mijnheer; ik wist niet dat u in het hok was, toen ik den grendel wegschoof en Orloff binnenliet”. ☞ Ik was zoo getroffen door Orloff's gedrag om mij niet aan te vallen, toen ik volkomen in zijn macht was, dat ik de vier daarop volgende ochtenden, alvorens hij in de aangrenzende kooi gelaten werd, de deur eenige centimeters opende en trachtte in conversatie met hem te geraken. ☞ Den vijfden morgen, toen ik de deur niet stevig vasthield, deed Orloff een plotselingen uitval en kreeg hij zijn kop naar buiten, hetgeen natuurlijk beteekende, dat de opening wijd genoeg was om zijn lichaam te laten volgen. Het is niet mogelijk de gevoelens te beschrijven, die op dit oogenblik op mij instormden, maar de allesbeheerschende gedachte was: „Hij zal één of beide oppassers dooden als hij eruit komt, en het koste wat het wil, ik moet hem tegenhouden!” Handelend naar den

UIT DE WERELD DER ORCHIDEEËN.
TYPE VAN EEN KRUIDACHTIGE KNOLVORMENDE AARD-
ORCHIDEE, *ORCHIS MACULATA* OF GEVLEKTE ORCHIS

oogenblikkelijk opk om enden impuls greep ik zijn snuit met mijnhand, duwde zijn kop achteruit, trok mijn hand terug en sloot de deur, alles — tot mijn verbazing — zonder dat Orloff zelfs maar een poging in het werk stelde tegen te sribbelen of mij aan te vallen, en dit, let wel, bij een handeling, waarop bijna elke hond boos gereageerd zou hebben en een uitdaging, die de meeste dieren met een woesten beet beantwoord zouden hebben. ☞ Toen ik den volgenden morgen de deur opende, lag Orloff aan den tegenovergestelden kant van de kooi, dicht bij Lassie en zoo goed begreep ik nu hetgeen er in hem omging, dat ik zonder aarzelen de kooi binnen glipte, de deur dichtsloot, neerhurkte en hem bij mij riep, waarna ik hem vlak bij me liet komen, met zijn snuit bijna tegen mijn gezicht aan. ☞ Thans, negen maanden later, zijn wij de allerbeste vrienden en ik kan rustig gaan liggen slapen met Orloff's schouder als kussen, tot hij verdreven wordt door Lassie, die dan zijn plaats inneemt en zelfs nu nog krachtdadig verhindert dat ik me teveel met hem bemoei. ☞ Voor het grootste deel schrijf ik deze verbazingwekkende en geheel en al onverwachte vriendschap met een exceptioneel woesten achtjarigen wolf als „Orloff de Verschrikkelijke” aan Lassie toe, die hem deed verstaan al wat ik voor haar gedaan had en hem deed waardeeren, dat ik, ofschoon een mensch — en dus een der door hem meest gehate schepsels —, toch in staat ben zijn wolvenstandpunt en levensomstandigheden zoo goed te begrijpen en daarmee te sympathiseeren. ☞ Toen hun jongen ter wereld kwamen, blind en met groote snuitjes, was ik het tweede schepsel, waarmede zij door middel van die snuitjes bekend raakten en de beste vriend van hun moeder, die de eerste negen maanden van hun welpenschap met liefde en begrip met hen omging, zoodat ik een intieme familiekennis voor hen werd, een plaatsvervanger voor hun vader, dien zij nooit gekend hadden. Het was werkelijk een treurig afscheid toen mijn wolven-babies Rob, Don en Little One naar Whipsnade gezonden werden, samen met een jeugdige vriendin, Noreen, wier moeder en vader dood zijn — de eerste, Helen van naam, was een buffel-wolf, de laatste, Klondyke, een Alaskasche wolf en de boosaardigste wolven-misdadiger dien ik ooit ontmoet heb, en zulks tot mijn groot ongerief, zooals men de volgende week zal vernemen. ☞ Langen tijd daarna begaf ik me naar Whipsnade, in de hoop daar mijn wolfjes te vinden, die intusschen twee jaar oud en dus geheel volwassen geworden waren. Toen ik het Wolvenbosch bereikte, vernam ik van den oppasser, dat de wolven er waren, maar dat er niets met ze te beginnen was en zij zich meest buiten gezicht hielden. ☞ Heel teleurgesteld keek ik door de draadafsluiting en riep luid: „Noreen! Noreen! Rob! Rob!” en werkelijk, daar verschenen twee gedaanten, zich voorzichtig bewegend tusschen de pijnstammen, en bleven op eenigen afstand naar mij staan staren, ternauwernood durvend hun ooren en oogen te gelooven. Zóó verbaasd was de oppasser, dat hij me het bosch liet binnegaan, waarop Rob weifelend naderbij kwam, tot zijn neus bijna mijn hand aanraakte, om toen, met een jank van vreugde, rechtstandig omhoog te te springen en mij bij m'n baard te grijpen. Ondertusschen hadden Don en Little One zich bij Noreen gevoegd en van het oogenblik af, dat zij begrepen, dat dit hun vroegere grote broer en speelkameraad was, die teruggekeerd was, kende hun blijdschap geen grenzen. Vlug hadden zij me op den grond, ragden over mij heen, om dan plotseling weg te hollen en als dollen tusschen de pijnboomen door te razen, hun staarten

UIT DE WERELD DER ORCHIDEEËN
PLATANHERA BIFOLIA OF WELRIEKENDE
NACHTORCHIS, EEN KRUIDACHTIGE ORCHIDEE
MET ONGEDEELDE KNOLLEN EN WITTE
WELRIEKENDE BLOEMEN

omhoog, en gekruld met dien eigenaardigen boog, die, gelijk wij weten, het toppunt van honden-blijdschap beteekent. Sindsdien heb ik Whipsnade verscheidene malen bezocht; steeds werd ik in het Wolvenbosch even warm ontvangen en ik kan met mijn vier wolven-vrienden doen en laten wat ik wil. Zelden slechts laten zij me langen tijd alleen, beha ve tegen het einde van een dag van wilde stoeipartijen, wanneer wij allen even vermoeid zijn. Stellig hebben zij een ruim aandeel geërfd van hun moeder's liefde voor mij, die — ik behoef het nauwelijks te zeggen — aan wederkeerigheid niets te wenschen overlaat.

(Slot volgt)

UIT DE WERELD DER ORCHIDEEËN

DOOR A. J. VAN LAREN

IV

MET onze tegenwoordige bekendheid der Orchideeën kan een vakman, bij ontvangst van zulke planten, dikwijls op het eerste gezicht al wel uitmaken, uit welk land, althans uit welk werelddeel de planten herkomstig zijn. Maar, toen in de 18e eeuw de eerste tropische Orchideeën pas bekend waren geworden — de eerste, een *Bletia verecunda*, een Midden-Amerikaansche soort, werd in 1731 door Collinson naar Engeland ingevoerd, welke er vier jaar later voor het eerst in bloei kwam — was dat natuurlijk nog maar voor enkele plantkundigen mogelijk. Aardig wordt dit geïllustreerd door een voorval, dat van Linnaeus verteld wordt. Toen de groote botanicus incognito te Parijs bij een demonstratie van de Jussieu in den tuin van den koning een orchidee liet zien en besprak, zonder vermelding van naam of herkomst, riep de groote Zweed uit: *Facies americanus*. Hierover hoogst verwonderd, zeide toen de Jussieu tegen den onbekende: Dan zijt gij Linnaeus! Met Vooral in dien tijd, en ook nu nog, hielden de plantenziekers de plaatsen waar zij hunne planten vonden, veelal geheim; maar eens ontving Lindley een orchidee, een *Epidendrum*, wier soorten alle Amerikaansche planten zijn, maar welke hem werd opgegeven als herkomstig te wezen uit China. Hij beschreef die plant als *Broughtonia chinensis*, vervolgens als *Laeliopsis chinensis*. De plant had echter niets „chineesch”, en de vergissing van Lindley werd door Reichenbach gesignaleerd, toen Hinds haar ontdekte in Panama en Hoffmann in Costa-Rica, waarbij de Duitse Orchideoloog de plant toen, ietwat sarcastisch, den naam van *Epidendrum nonchinense* gaf. (J. Costantin, *Atlas des Orchidées cultivées*). De bekendheid met de herkomst van het land en van de omstandigheden, waaronder de Orchideeën daar leven, is voor de kweekers van het grootste belang, om te kunnen nagaan, hoe zij het beste gekweekt en verzorgd kunnen worden. Door de betoonde geheimzinnigheid en zwijgzaamheid ten deze zijn vroeger groote hoeveelheden van nieuw ingevoerde orchideeën na haar aankomst weer te gronde

gegaan. Men onderwierp ze aanvankelijk alle aan groote warmte en vochtigheid, zonder rekening te houden met haar natuurlijke rustperioden; wat fatale gevolgen had. Met betrekking tot de levenswijze der Orchideeën zijn twee hoofdtypen te onderscheiden, t.w. de terrestrische (op den boden levende) Orchideeën en de epifytische (op boomen en struiken levende) Orchideeën.

De eerste kan men onderverdeelen in saprophytische en gewone terrestrische soorten. De saprophytische Orchideeën zijn bleeke, min of meer bladgroenlooze planten, welke in den lossen humusbodem van bosschen groeien en hare levenswijze is zoo nauw aan de met haar in symbiose (samenleving) groeiende wortelzwammen gebonden, dat zij zonder de aanwezigheid van deze niet kunnen bestaan. Deze vormen hebben daardoor meestal ook slechts een plaatselijke verbreiding; hare cultuur is in de meeste gevallen vrijwel onmogelijk gebleken. De gewone terrestrische Orchideeën vormen naar onze tegenwoordige kennis der Orchideeënfamilie een uitgebreide groep, grooter dan men vroeger aannam; het zijn deze, die de werkelijke bodemplanten der familie zijn. Vele groote afdeelingen als de *Cypripedilinae* (*Selenipedium*, *Cypripedium*,

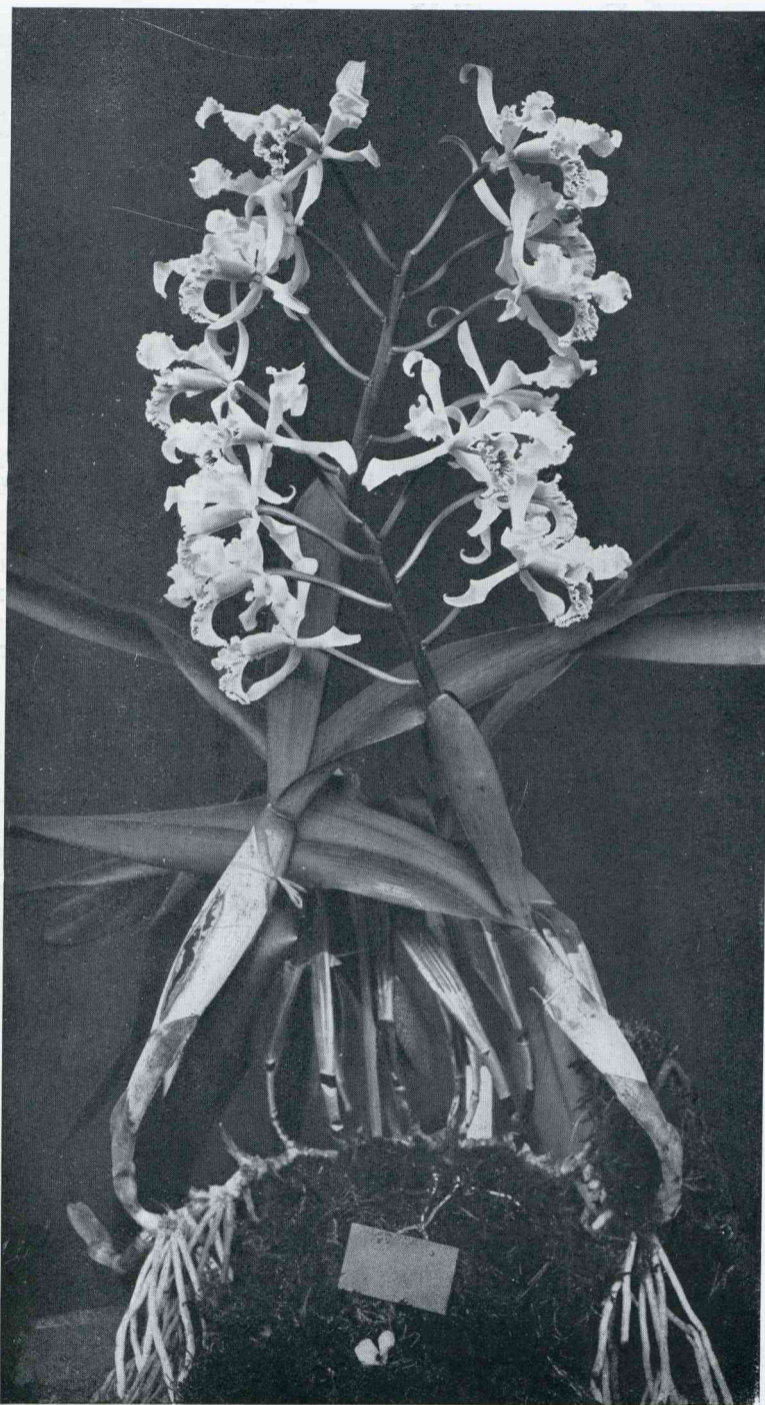
AARD-ORCHIDEE. HET BOSCHVOGELTJE (*CEPHALANTHERA*)

ODONTOGLOSSUM CRISPUM, EEN ORCHIDEE MET KORTE, DIKKE SCHIJKNOLLEN

Phragmopedilum, Paphiopedilum), bijna alle Basitonae en Polychondreae met o.a. de geslachten Ophrys, Serapias, Himantoglossum, Anacamptis, Orchis, Herminium, Platanthera, Gymnadenia, Disa, Listera, Vanilla, Sobralia, Epipactis, Cephalanthera, Bletilla, Spiranthes, Goodyera, Macodes Haemaria, Anoectochylus, enz., benevens de soorten van Korraalwortel, Phajinae en Cyrtopodiinae behooren hiertoe. Al moege het ook waarschijnlijk, en in vele gevallen bewezen zijn, dat zij eveneens in symbiose met wortelzwammen leven, zoo schijnt haar gedijen toch niet zóó zeer daarvan afhankelijk als bij de saprophyten, en dit wel des te meer, naarmate de rijke bladgroenontwikkeling in de bovengrondsche deelen de opneming van organische stoffen uit de lucht begunstigt. ☞ De epifytische Orchideeën, welke door niet-vakkundigen nog dikwijls ten onrechte als parasieten worden aangeduid, zijn typische boombewoonsters. Haar dient de boomschors slechts als hechttingsplaats en slechts in zoover als voedseltoevoerster, als zij ook aan de zich door verwerking vormende humus, uit de zich daar verzamelde stoffen en uit het aflopende water, een deel van haar voedsel ontleenen, nooit echter uit het levende weefsel harer tot steun en vestiging dienende gewassen. Op haar luchtige groeiplaatsen ontleenen zij een groot deel van hun voeding aan de atmosfeer zelve, waartoe zij door haar, vaak zeer lange, kruipende, of afhangende, en op bijzondere wijze ingerichte wortels in bijzondere mate toegerust zijn. ☞ Dat leven op de boomen heeft grooten invloed op groeiwijze en bouw der planten. Op haar hoogverheven, en daardoor droge vestigingsplaatsen hebben de planten zich met lengtebeperking der stengels aangepast, die vaak tot dikke, korte schijnknollen vervormd zijn. Daarbij zijn de bladen meerendeels dik tot vleezig, waardoor ze tegen de inwerking van droogte bestand zijn; terwijl de ontwikkeling van luchtwortels ze in staat stelt de vochtigheid uit de atmosfeer op te nemen. Deze luchtwortels toch zijn door een sponsachtig weefsel, dat den eigenlijken wortel omhult, in staat het vocht der lucht en van den neerslag oogenblikkelijk op te nemen, op de wijze zooals dit plaats vindt bij vloeipapier; en tevens door samentrekking van dit sponsweefsel bij droogte, de, het watergeleidende, wortels tegen vochtverlies door afsluiting van luchtdrogende werking te beschermen. ☞ De bladen vertoonen zeer groote verschillen, in vorm zoowel als in weefselgeaardheid. Bij de saprophytische Orchideeën is van een wezenlijke bladvorming nauwelijks sprake; veeleer zijn de bladen in de meeste gevallen tot kleine schubben gereduceerd, welke even weinig bladgroen bevatten als haar stengeldeel. In enkele gevallen, zooals bij eenige Galeola-soorten en ook bij Neottia, bereiken deze schubben een zekere grootte, maar kunnen ook dan nauwelijks als bladeren beschouwd worden. Opmerkelijk is overigens, dat eenige vormen een overgang schijnen te geven tusschen de saprophytische en terrestrische soorten, waar zij in den bloei, als bijv. Ner-

vilia, van saprophytische natuur schijnen, maar later bladgroen houdende, groote bladeren ontwikkelen. ☞ De bladen der terrestrische Orchideeën of aard-orchideeën zijn zeer verschillend van vorm. Die der bovengenoemde Basitonae en de meeste Polychondreae zijn lancet- of hartvormig en van een week, kruidachtig weefsel; ze bezitten aan den voet een stengelomvattende scheede, welke naar boven niet zelden in een bladsteel versmald is. Bij de Coralliorrhiziinae, van welke de Korraalwortel, Coralliorrhiza innata R. Br., ten onzent bij Bergen wordt aangetroffen, de Phajinae, o.a. Phajus, Calanthe, Bletia, Chysis, en de Cyrtopodiinae, o.a. Cyrtopodium, is de vorm der bladen meestal smal- tot ellips-lancetvormig, boven min of meer toegespitst en naar beneden in een dunnen steel versmald; echter ontbreken hier volstrekt ook niet bredere bladen. In de meeste gevallen zijn de bladeren geplooid en van dunne maar vaste textuur. De Thuniasoorten, uit de groep der Thuniinae, zijn gekenmerkt door dichtopeenstaande, kortlancetvormige tot eivormige bladen van dunne, maar stevigen vorm, welke met een dunne waslaag bedekt zijn. Meestal scheef aan den voet en van zeer dunne textuur zijn gewoonlijk de bladeren der terrestrische Liparidinae, zooals onze inheemsche *Malaxis paludosa*, *Sturmia Loesellii*, en exotische soorten; maar er komen ook soorten voor met dikkere bladen, welke op die der epifytische vormen gelijken. Zoowel hier als bij andere groepen komt het voor, dat enkele soorten, van overigens epifytische geslachten, vooral in hooggebergten, terrestrisch (op den bodem levend) worden, zonder het type van het geslacht te verliezen. Bij bestijging van hogere gebergten in de tropen, valt dikwijls op te merken, dat soorten, welke men in de lagere hoogteregeen slechts als epiphyten aantroft, vooral op vrije graten, rotsen en kammen der bergen, volledig terrestrisch groeien. Evenzoo zijn er talloze voorbeelden van gevallen, waarin enkele soorten op dezelfde standplaatsen zoowel terrestrisch als epifytisch worden opgemerkt. ☞ Voor de epifytische Orchideeën is het meest voorkomende bladtype dat van het lederachtige, vaak ietwat vleezige, tongvormige blad. Daarvan bestaan allerlei afwijkingen, al naar den aard der groeiplaats en andere verhoudingen, waaronder een bepaalde soort zich ontwikkelt. We kunnen ook hier zeer dunbladige vormen (o.a. *Odontoglossums*) opmerken, terwijl wederkeerig voor bepaalde geslachten, als bijv. *Luisia*, dikke, steelronde bladeren zelfs tot het karakter van het geslacht bijdragen, onder welke omstandigheden de betrokken soort ook groeit. ☞ Hieruit blijkt dus, dat onder verschillende omstandigheden bepaalde kenmerken zich heel goed weten te handhaven, ongevoelig voor uiterlijke verhoudingen. ☞ Opmerkelijk is wel, dat slechts één Orchidee bekend is, die als waterplant leeft, een Noord-Amerikaansche soort, beschreven als *Habenaria repens*.

UIT DE WERELD DER ORCHIDEEËN.
TYPE VAN EEN EPIPHYTISCHE ORCHIDEË, LAELIA CRISPA,
MET LANGERE, GELEEDE SCHIJNKNOLLEN EN DIKKE, STEVIGE
BLADEN

(Slot volgt)